

Kampen for at blive synlig i historiens gang

Af John Mølgaard

Danmarkshistorien er i høj grad arbejdets og arbejdernes historie, men denne side af historieskrivningen har hidtil været forsømt. Arbejdsfællesskabets glæder og sorger, hverdagen og den faglige kamp vil for altid være glemt, hvis vi ikke samler viden nu. Hullerne i vores kundskab om tidligere tider må fyldes for at give den baggrund, vi behøver for at forstå og kunne forandre vor situation i dag.

Historien kan og skal bruges. Ældre kan se tilbage og mindes, men historien kan også bruges som et redskab til forandring af samfundet. Og de unge i dag, som står for at gå ind på arbejdsmarkedet, kan gennem historien se hvilke kampe andre tidligere har måttet kæmpe for at få tålelige levevilkår; en kamp de også selv må være klar til at gå ind i. Det gælder også arbejdsmænd inden for alle brancher, og det gælder kvinderne.«

Sådan skrev forbundsformand Hardy Hansen i en lille folder, der blev udsendt til de lokale SiD-afdelinger i 1982.

Forud for folderen var der gået en lang debat om folkeskolen og dens bøger, der gav arbejderbevægelsen en ringe omtale.

Det var i 1971, vi gik i gang med at se på vore børns historie-, samfundslære- og erhvervsorienteringsbøger.

Det var rystende, det vi fandt. En af de største kulturforandringer i menneskeheds historie, industrialiseringen, der bl.a. skabte arbejderklassen og dens forskellige bevægelser, var kun usammenhængende og overfladisk behandlet.

Der fortælles om konger, kejsere, opfindere og folk med succes, men arbejderne skriver man hovedsagelig om, når de er arbejdsløse eller drikfældige, eller når de passer deres kolonihaver.

En sideoptælling viste, at kun ca. 5% af bogsiderne omtaler arbejdernes vilkår, fagbevægelsen og de socialistiske ideer.

Bøgernes indhold er både for ufuldstændigt og for uværdigt til at give eleverne blot en nogenlunde forståelse af arbejderbevægelsens historie og opgaver.

Det ønskelige er – efter bøgernes livssyn – et samfund med harmoni i befolkningen og med nogle få fremragende personligheder, der ved egen kraft skaber fremskridtene og udviklingen.

Disse personer omtales rigeligt og tit i et ærbødigt og benøvet ordvalg.

For at vise, hvor ensidigt tingene kunne belyses dengang, er her et enkelt eksempel fra Knud Andersen: Historiebog for 7.-10. klasse. Haase & Søn. 1974.

I bogens afsnit om Danmark fra 1945-70 er fagbevægelsens indsats og betydning for udviklingen slet ikke omtalt, medens arbejdsmarkedsproblemerne i 1920-erne er omtalt på to sider. Her betegnes arbejdsmændenes formand Lyngsø som »lille, hidsig og ilter«. Man må spørge: Havde han ikke andre karaktertræk?

Det var vor opfattelse af vore børns bøger i 1971.

Historiebøgernes beretninger om konger og kejsere har gennem årene præget børns historieopfattelse. Ung karl i sit kammer i 1950'erne. (ABA)

Debatten der fulgte efter

Pjecen »Skolebøgernes indhold« udkom i 1972.

Oh hvilken debat – den havde vi ikke drømt om. Men engang imellem har man jo lov at være heldig eller rettere ramme plet.

Der var bitterhed og glæde, alt efter hvem der kommenterede vort arbejde. En skrev, det er fantastisk, at skolebogsforfatteres arbejde i en lang årrække har været »måneskinsarbejde«. Og det er nok ikke helt forkert.

I forordet til pjecen skrev forbundets formand, Anker Jørgensen bl.a.:

»Pjecen skal betragtes som debatoplæg. Den er en udfordring til fagbevægelsens medlemmer, forældre, elever og lærere og landets skolemyndigheder om at foretage en kritisk vurdering af undervisningsmaterialer, der benyttes i skolens undervisning og gennem samarbejde med skolen støtte de kræfter, der arbejder på at skabe en undervisning, der prøver at tegne et realistisk billede af samfundet i dag.«

Debatten rullede så frem og tilbage i nogle år med det helt konkrete resultat, at regeringen nedsatte et udvalg, som bl.a. skulle undersøge, om bøgerne er udtryk for en ensidig eller forældet opfattelse, som kan give eleverne et fortegnet billede af væsentlige samfundsforhold.

Endvidere blev der nedsat et udvalg på initiativ af LO – »Arbejderbevægelsens Skolekontaktudvalg«. Dette udvalgsarbejde har medført, at fagbevægelsen på en række områder har taget nogle nye initiativer. En af de væsentligste er, at lærere i fagene arbejdskenndskab og samtidsorientering kan deltage i vore tillidsmandskurser. Så langt så godt.

En kulturkamp

Vi må erkende, at vi i denne omgang ikke kom igennem med vor tanke om et egentligt statsforlag til at sikre en faglig, pædagogisk og økonomisk forsvarlig skolebogsproduktion. Men et lille skridt har også ret, og den kulturkamp, der her kæmpes, er ikke noget, som vindes fra den ene dag til den anden. Forlagene blev en lille smule rystet over kritikken, og flere af dem tog sig sammen til at lave skolebøger, der var mere i overensstemmelse med folkeskolens nye målsætning, hvori der bl.a. står:

»Folkeskolen forbereder eleverne til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund og til medansvar for løsningen af fælles opgaver. Skolens undervisning og hele dagligdag må derfor bygge på åndsfrihed og demokrati.«

Dette betyder bl.a., at eleverne skal leve i et skolemiljø, der sætter dem i stand til at udvise solidaritet og handle sammen med andre for at fremme social forståelse og evne til at deltage i de afgørelser og beslutninger, som bestemmer menneskers liv.

En åben skole

Skolen må have en helt anden opbygning, hvis den skal leve op til målsætningen. Jeg tænker her på, at den må have en bred sammensat ledelse, hvor alle grupperinger er med og har stemmeret. I en senere undersøgelse »Skolen – en del af samfundet« fra 1977 forsøgte vi netop at kigge på skolens struktur.

I forordet står bl.a.:

»Vi konstaterede, at skolen stadig er en sorteringsmekanisme, hvor nogle får succes og andre nederlag, således at de uligheder, der er i det bestående system, fastholdes. Klassesamfundets magtsystem og ulighed mellem mennesker genfinder vi i skolens hverdag. Skolens tugt er grundig forberedelse til arbejdspladsernes tugt. Disse forhold må og skal vi have ændret. Men det er umuligt at forestille sig, at ændringerne kan komme inde fra alene – fra skolens egen verden. Hele det øvrige samfund må med. Derfor må kravet være : »En åben skole i et åbent samfund«. Kravet må stilles til lovgivningsmagten, til skolens lærere og andre medarbejdere. Og kravet må stilles til samfundets øvrige organisationer, institutioner og virksomheder. Såvel arbejdere som funktionærer og ledelse må komme åbningen i møde.«

Åbningen af skolen er begyndt, men den er stadig kun en lille sprække.

Vort krav til skolen dengang, 1977, var, at skolebøgerne blev et oplæg til fortsatte undersøgelser og debat.

At faget arbejdskendskab bliver gjort obligatorisk.

At institutioner og virksomheder virkelig bliver en del af skolens arbejdsområde.

At undervisningens emner er spørgsmål set i forhold til den hverdag, som eleverne kommer ud i.

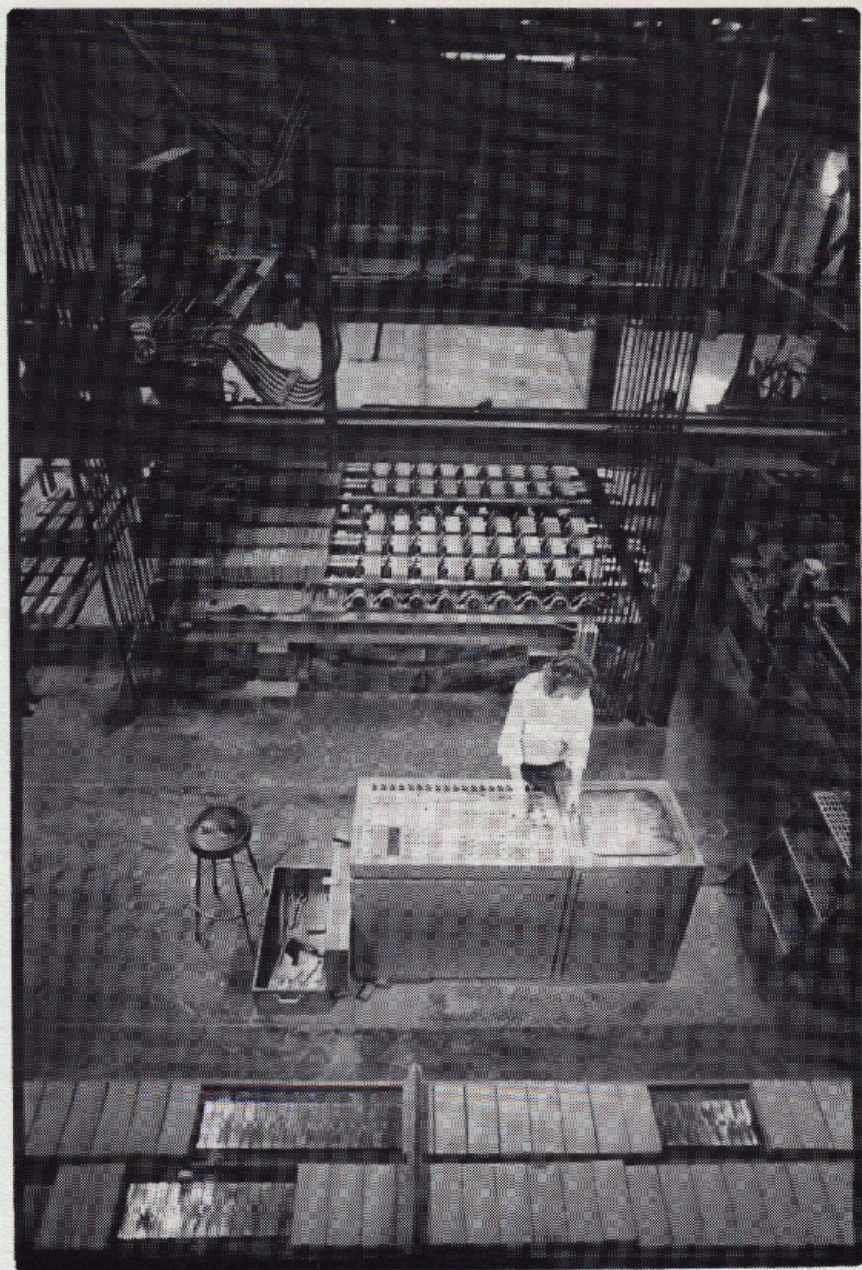
At fagbevægelsen tager del i den aktive skolepolitik, så skolen virkelig bliver en *folkets skole*.

En ny historieskrivning

Som konsekvens af analysearbejdet om vore børns skolebøger, og af at der ikke var sket nok, startede vi vort eget historieprojekt, under hvad vi nærmest kan kalde »Når de traditionelle forfattere ikke vil (eller kan), så vil vi selv«. Og på en måde må vi i dag konkludere *heldigvis* fordi det gav os chancen for at komme til orde i formuleringen af vor egen historie.

Ikke forstået således, at vi dermed vil give vores egen lyserøde version, men snarere ud fra det synspunkt, at dem, der skal berette om vores historie egentlig, er os, som har været en del af den. Arbejdsmandens historie er derfor ikke blevet traditionelt historisk projekt set fra toppen af kransekagen. Det centrale har været at lade medlemmerne komme til orde gennem erindringer og et omfattende billedmateriale, som vi skaffede til veje.

Til at lede arbejdet blev nedsat et udvalg af historikere og forbundsrepræ-

Pigen ved styringspulten har erstattet adskillige teglværksarbejdere. (Viljen til forandring, s.42).
Foto: Fotogruppen 2. maj.

sentanter. Udvalget var på i alt 10 medlemmer. Gennem årene faldt nogle fra, og nye kræfter trådte til.

Udvalgets mål var at drage medlemmerne så meget som muligt ind i historien. Således at de virkelig kunne se sig selv som et led i historiens gang.

Om den første bog skrev vi i en lille folder, der fortæller om projektet:

»Den første bog *Fabriksarbejderens dag i de sidste 100 år* er planlagt til udgivelse i efteråret 1982. Bogen skal være landsdækkende, og materialet skal derfor fremskaffes lokalt gennem afdelinger, efterløns- og pensionistklubber samt fra enkeltpersoner.

Bogen omfatter arbejdspladserne under fabrikgruppen, som ud over de egentlige fabrikker også dækker teglværker. Mange billeder med tekst skal vise arbejdsforholdene på de forskellige arbejdspladser. Her skal også beskrives de forandringer, som skete ved indførelse af nye maskiner og arbejdsprocesser og under kriser som i 30'erne og under de to verdenskrige.

Der skal især fortælles om, hvorledes forholdene har været for den enkelte arbejder: Hvorfor blev man fabrikarbejder, hvorledes var arbejdsdagen, og hvad var der af farligt og nedslidende arbejde. Hvordan var samværet med arbejdskammeraterne, var der modsætningsforhold til de faglærte og kvinderne, og hvorledes søgte arbejdsgiveren at få mest muligt arbejde ud af arbejdskraften. Hvorledes klarede økonomien: Hvilke udgifter havde man, hvordan søgte man at tjene flere penge, og hvordan klarede familien sig under arbejdsløshed. Med til beskrivelsen hører også de faglige forhold: Hvorledes fastlagdes og forhandlede løn, hvordan skete organiseringen, var der konflikter om løn og arbejdsforhold, fik man mulighed for kurser og efteruddannelse. Tiden efter syraften hører også med: Hvordan var familielivet, de sociale forhold i byen, de politiske aktiviteter og fritidsbeskæftigelsen i øvrigt.«

Bogen skulle være i stort format (A-4) på ca. 100 sider og skrives sådan, at den også kan benyttes i skoleundervisningen. Forlaget Fremad stod som udgiver, og var dem der havde det egentlige ansvar for markedsføring af bøgerne.

Som en forsøgsordning var udvalget klar med råd og vejledning til det lokale arbejde.

Der var også mulighed for gennem udvalget at bestille en foredragsholder til at fortælle om arbejderens historie. Hele udvalget stod klar til at myldre ud.

Erindringer der kan benyttes i dagens arbejde

Som arbejdet skred frem, viste det sig, at der i ringe grad var tradition for at nedskrive sine erindringer. Få havde gjort det, men de fleste havde det dårligt med det skrevne ord. Men til gengæld levede erindringen i mundtlig form i fortællinger og historier.

Erindringen eksisterer i kraftfeltet mellem, hvordan forholdene engang var, og hvad det er blevet til. Forstået således, at man først med historien i ryggen kan se tilbage og danne sig en mening om sit egen liv. Det positive i Arbejdsmandens Historie gennem 100 år har været, at vore aktive og vore

unge herigennem får del i disse livserfaringer. De stifter bekendtskab med de generationer, som i høj grad var med til at skabe den fagbevægelse, vi kender i dag.

I sig selv har dette været en stor udfordring, ikke ment som en romantisk flugt tilbage til de gode gamle dage, men som en påmindelse om, at udviklingen ikke skabte sig selv og som en løftet pegefinger til fremtiden. Vi tapper af livserfaringer for derigennem at få udvidet vor baggrund for at diskutere fremtiden.

I samtlige forbundets distrikter blev der afholdt møder med efterløns- og pensionistklubber, hvor der blev nedsat særlige udvalg, der skulle grave i den lokale historie.

Dette arbejde medførte, at afdelingerne begyndte at lave helt andre historiske festskrifter ved deres jubilæer.

Den teknologiske udvikling

Teknologiens udviklinger er en del af vores historie. Bøgerne demonstrerer med stor tydelighed, hvorledes muskelkraften, arbejdsvejen hos den enkelte efterhånden afløses af maskinerne – hvad 100 havnearbejdere før brugte en dag på at losse, klarer nu containerliften og en fører på en time; arbejdsteknikker i fabriksproduktionen er i de supermoderne produktionsprocesser afløst af robotter – og sådan kunne man fortsætte.

Et led i denne afskaffelse af de manuelle og arbejdskrævende arbejdsprocesser er, at arbejdsfællesskabet på de enkelte arbejdspladser mere eller mindre forsvinder. Og dermed de traditioner, der var forbundet hermed: Skurmiljøet, de små ekstrasfortjenester og kammeratskabet både på arbejdspladsen og i et større fællesskab omkring fagforeningen. Arbejdertraditionerne, håndelaget, skabt af arbejderne i en produktionsproces og blev »givet i arv« fra generation til generation.

Med de nye fuldautomatiske maskiner er dette ikke længere nødvendigt, ja hele fag, som blot for tyve år siden var dominerende, er i dag forsvundet ud af folks bevidsthed. De nye generationer skal ikke lære håndelaget, det er programmeret ind i robotterne, og dermed får de heller ikke et indblik i den ny tekniks rødder. Fordi den ny teknik er skabt af eksperterne, den bygger på den kunnen, som før lå hos arbejdere.

Den brede menneskelige skaberevne bliver ikke længere udfordret, og i stedet glider en stadig større fremmedgørelse ind i produktionsprocessen.

Derfor er det nødvendigt med en langt mere kreativ skole, (Skolen er jeres – brug den, 1986), end den vi i dag kender, og det er også nødvendigt, at fagbevægelsen går langt mere ind i debatten om støtte til en folkelig historie og kulturpolitik, som tager udgangspunktet i de værdinormer, der ligger i arbejderbevægelsen – frihed – lighed og solidaritet.

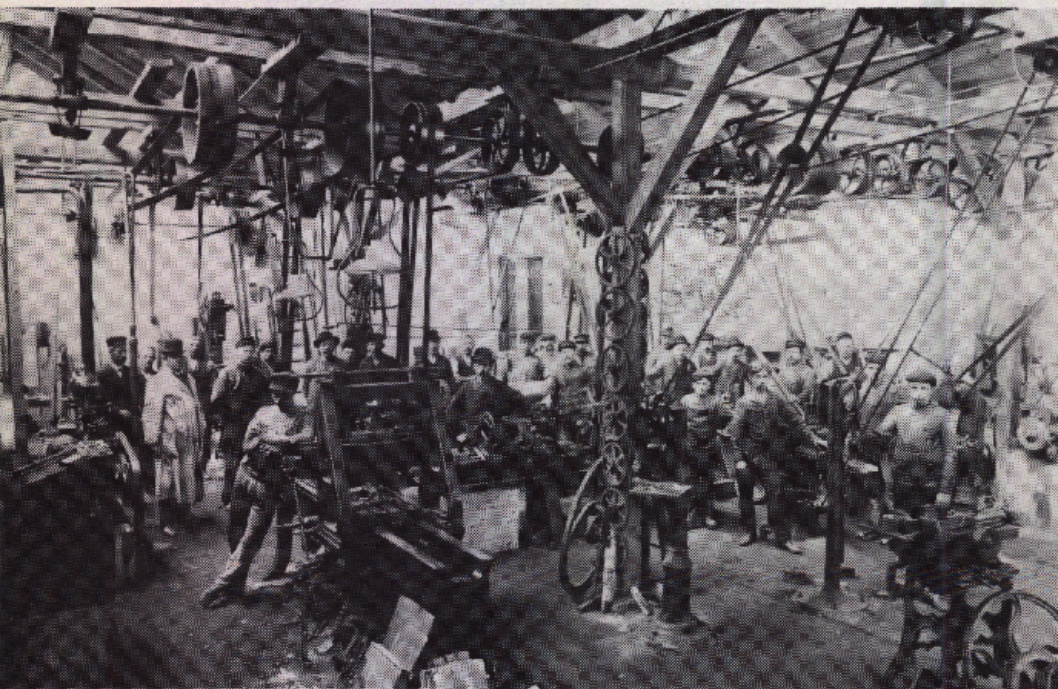
Amatørbillederne taler deres eget sprog

Fra starten af er der gjort meget ud af bøgernes billedside. Hver bog rummer mellem 200 og 500 billeder, fortrinsvis fotografier, som aldrig før har været offentliggjort. Vi har valgt denne linje for at understøtte det folkelige islæt. Et fotografi dokumenterer ofte arbejdsforholdene langt bedre end nok så mange ord. Ligesom følelser, stolthed eller opgivenhed får en helt anden personlig karakter. Pædagogisk betyder denne form endvidere, at de mange uden historiske forudsætninger kan danne sig sit eget billede af den historiske udvikling.

Arbejdsmandenes organiseringskamp sidst i forrige århundrede repræsenterede på mange måder en af de største folkelige bevægelser nogensinde i Danmarks historie.

De resultater, der dengang blev lagt til grund, og som for alvor manifesterede sig i 30'erne, var skabt af en *folkelig kraft*, der ikke alene kunne tilskrives enkeltpersoner eller dygtigt organisationsarbejde.

Historien rummer i sig en lærdom, der ikke kun kan bruges, når man skuer bagud, men også giver os et grundlag, hvorpå fremtidens ideer kan formes.

På Schnevoights maskinfabrik i Viborg 1910 var fabrikationen meget mekaniseret. Drivremmene forårsagede mange arbejdsulykker. (Fabrik s.22) ABA.

Som afslutning er her et enkelt afsnit, som et af vore medlemmer har skrevet om en arbejdsulykke.
(Fabrikbogen side 26 nederst).

»Vi hørte, det gav et voldsomt ryk i den store drivaksel henne over spillene. Remmen slog med et højt knald ud over hjulkransen. Vi hørte også noget som et halvkvalt råb eller skrig, og ud over hele loftet stod på en gang alle hjulene stille.

Vi blev alle sammen noget underlige ved det.

Ved sådanne lejligheder har man altid en ganske sikker fornemmelse af ulykken, endnu før man har set den. Vi kender så nøje alle de daglige lyde fra fabrikken, fra maskiner, fra kedler, fra damp og fra alle mulige remme og drev. Den mindste forandring deri vækker øjeblikkelig vor opmærksomhed, og vi kan af mislydernes styrke omtrent skønne os til, hvad der kan være sket.

Da vi kom ud på gangen, sad Peder i en af hjulkransene på den store hovedaksel helt oppe under loftet. Hans nakke var slynget ind mod muren, hans ene arm hang slapt ned. Vægge, loft og gulv var helt oversprøjtet med blod. Nede under stigen lå Peder's oliekanne. Den vendte bunden i vejret, og en stor fed plet af olie blandede sig med blodet, som stadig dryppede ned fra oven.«

Så præcist, koldt og dramatisk kan en arbejdsulykke beskrives. Jeg tror, at hverken en historiker eller en romanforfatter kunne beskrive denne ulykke meget bedre. Nu handler det for os om at gøre historien kendt. Det er nok den sværeste opgave, da de borgerlige forfattere og magthaverne mener, at der kun findes en historie, og det er deres. Men vi vil fortsætte kampen, indtil vi har fået den plads i historien, som vi, arbejdsmændene, har krav på.

Arbejdet gøres bl.a. gennem annoncekampagner og udstillinger og udgivelse af små blade, der fortæller om, hvordan bøgerne kan bruges i undervisningen i folkeskolen, EFG og gymnasier.

SiD's afdelinger landet over vil være dem, som går foran i arbejdet for at fortælle, at danskerne har det til fælles, at de lever i Danmark, men kulturmønstrene og historien er forskellig for arbejder, bonde, fisker og kapitalejere. Det er vore historiebøger et levende bevis for, og i længden vil det borgerlige Danmark ikke kunne skjule den kendsgerning.